

DESPRE ISTORIA UNUI IMPORTANT INSTRUMENT JURIDIC CAMBIA

ANDREEA TABACU*

În accepțiunea doctrinei cambia este prototipul titlurilor de credit, care sub aspectul conținutului său conferă posesorului legitim dreptul la plata unei sume de bani; este înscrisul denumit ca atare, prin care o persoană dă dispoziție altei persoane să plătească o sumă de bani, la scadență, unei alte persoane sau la ordinul acesteia. Cambia reprezintă un titlu de credit, întrucât posesorul titlului are dreptul de a încasa suma din înscris și înainte de scadență, beneficiind astfel de credit.

Ea se deosebește astfel de valorile mobiliare, care conferă titularilor drepturi complexe, patrimoniale și nepatrimoniale (de pildă acțiunile și obligațiunile societăților comerciale și de titlurile reprezentative al mărfurilor care conferă titularilor drepturi reale (de proprietate sau de gaj) asupra mărfurilor aflate în depozite, docuri, antrepozite, magazine generale sau încărcate pe nave pentru a fi transportate, titluri care sunt: *conosamentul, recipisa de depozit și warantul*)

Sub aspectul modului în care circulă, cambia este un titlu de credit la ordin, în sensul că dreptul conferit de înscris poate fi exercitat numai de o persoană determinată (primul beneficiar) sau cea desemnată la ordinul acestuia, ca urmare a transmiterii dreptului printr-o formalitate specială, numită gir, prin care o altă persoană exercită drepturile la ordinul beneficiarului anterior.

În sfârșit cambia este un titlu abstract, întrucât este independent de cauza obligației fundamentale care a generat raportul cambial, spre deosebire de titlurile cauzale, care se fundamentează pe cauza obligației ce le-a generat cum sunt acțiunile societăților comerciale, conosamentele, etc.

Dar pentru a ajunge la trasarea acestor caracteristici, necesare circuitului comercial, este important a se determina modul în care a apărut, s-a format și a evoluat acest concept juridic, izvorul unei vaste doctrine și a unei legislații de talie internațională.

S-a căutat originea cambiei în antichitate, în Codul lui Hamurabi, la egipteni, în reglementarea Asiriană, la arabi, la greci și apoi, la romani, fără ca cercetătorii să ajungă la un rezultat care să nu fie contestat¹.

* Universitatea din Pitești.

¹ A se vedea prof. univ. dr. Stanciu D. Cărpenaru, *Drept comercial român*, Editura All Beck, București, 1996, p. 450; prof. univ. dr. Petru V. Pătrășcanu, în lucrarea citată, p. 2; Pentru dezvoltări, D. Gălășescu-Pyk, *Drept comercial român*, curs universitar, vol. 1, București, 1930, p. 2-40; dr. E. Cristoforeanu, *Tratat de Drept*

S-a spus că institutul cambial nu s-a născut la un anumit moment ca invenție a unui comerciant, bancher sau comercialist de renume, ci își are originea în contractul civil (*permutație sau cambium*²-prin care se efectua schimbul de marfă contra marfă, marfă contra monedă și de monezi), și care inițial satisfăcea exigențele unui comerț local, redus.

Datorită intensificării și dezvoltării comerțului, internaționalizării sale cu implicațiile plății în monede străine și deplasării numerarului pe distanțe mari, *cambium* a început să fie folosit numai în operațiile al căror obiect erau banii, numerarul, adică schimbul de monede.

Comerciantul interesat să realizeze operații într-un alt loc, de cele mai multe ori în alt stat, era nevoit să apeleze la serviciile unui corp profesional de bancheri³, numite *cambiatores* sau *campsores*. Un astfel de cambiator după ce primea de la comerciant suma necesară afacerii pentru care călătorea, îi remitea, în schimb o scrisoare către un cambiator din localitatea în care se deplasa (și care de regulă îi era debitor remitentului scrisorii), prin care îl invita să-i plătească comerciantului suma indicată în scrisoare⁴. Un secol mai târziu chiar și particularii apelau la bancheri, când erau nevoiți să trimită copiilor bani pentru desăvârșirea studiilor în universități din străinătate⁵.

Potrivit acelorași surse însăși biserica catolică a recurs la serviciile bancherilor pentru încasarea impozitelor datorate papalității în schimbul unui comision pentru *distantia loci* sau *diferență de curs*.

La origine prin scrisoarea pe care cambiatorul o încredința celui interesat (*cambium per cartam, per liteream, schedula cambiaria*) se evita transportul numerarului dintr-un loc în altul (*cambio trajettitio*), astfel că alteritatea locului de primire și de plată a banilor constituia o condiție esențială a contractului de schimb, a cărei lipsă atrăgea considerarea sa ca lipsit de cauză și deghizând o convenție uzuară prohibită și sancționată de dreptul canonic. Tradiția acestei alterități a fost consacrată legislativ și mai târziu în epoca modernă.

Înainte de a deveni un instrument de credit cambia s-a perfecționat ca instrument de plată în bălciurile (târgurile) comerciale internaționale medievale, în care bancherii și comercianții de pretutindeni își puteau lichida afaceri anterioare sau încheiate în timpul bălciului; lichidarea se efectua nu în bani ci prin compensație, iar cambiile emise pentru aceste afaceri se prezentau celor însărcinați cu plata să le accepte în timpul bălciului, când aveau și scadența⁶.

După unii doctrinari, înscrisul *cambium* era redactat de notar și cuprindea obligația bancherului de a plăti comerciantului sau celui însărcinat de acesta o sumă

Cambial, vol. 1; *Legea asupra cambiei și biletului la ordin din 1 Mai 1934*, București, Ed. Curierul Judiciar, S. A., 1936, p. 37-40.

² A se vedea pentru o prezentare mai extinsă a istoricului cambiei, D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, p. 38-89; E. Cristoforeanu, *op. cit.*, p. 38-40; M. Hacman, *Drept Comercial Comparat*, vol. II, Ed. Curierul Judiciar, București, 1932, p. 212-237.

³ A se vedea D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I, p. 66-70; E. Cristoforeanu, *op. cit.*, vol. I, p. 38-40.

⁴ Primele exemplare de cambii s-au găsit în Italia datând din sec. XII iar recurgerea la *cambiatores* începuse în anul 1156. D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I, p. 67; E. Cristoforeanu, *op. cit.*, vol. I, p. 30.

⁵ Thaller-Percey, citat de D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I, p. 67-68, relevă astfel de operațiuni în 1230 și 1270 în Bologna.

⁶ A se vedea E. Cristoforeanu, *op. cit.*, vol. I, p. 39-40.

egală cu cea primită de el la epoca stipulată și pe o altă piață. Acest înscris era astfel un bilet domiciliat, cuprinzând o obligație abstractă, care cuprindea clauza la ordin⁷.

Într-o altă opinie⁸, în secolul XIII apare pe lângă acest înscris un alt înscris sub semnătură privată, numit inițial *lettera di accompagnamento* și care era o scrisoare de plată pe care, la cererea posesorului înscrisului notarial, bancherul însărcina pe asociatul sau corespondentul său, căruia îi era adresată să plătească celui ce o prezenta, însoțită de documentul notarial. Acest înscris însoțitor *lettera di pagamento*, *lettera de cambio*, conținea o delegație de plată în favoarea prezentatorului și servea ca piesă de recunoaștere în fața destinatarului și ca mijloc de identificare a persoanelor care participau la executarea în fapt a operațiunii, dar nu se putea exercita nici o acțiune în justiție în contra destinatarului care ar fi refuzat plata, rămânându-i atunci prezentatorului alternativa de a restitui emitentului înscrisul însoțitor și de a se întoarce împotriva acestuia cu acțiune, în baza documentului autentic. Se opinează că această scrisoare de plată ar sta la originea cambiei directe (biletului la ordin), întrucât cu timpul s-a renunțat la documentul notarial care necesita formalități și cheltuieli. Atunci când exista și o alteritate între locul emiterii scrisorii și al plății emitentul indica o altă persoană corespondent al său ori asociat să facă plata, iar primitorul său ca reprezentant pentru a încasa - în această formă avându-și originea *cambia trată*.

În sfârșit, într-o altă opinie, se susține că încă din secolul al XIII-lea nu era utilizată decât *lettera di cambio*, înscris privat, care în realitate reprezenta o trată adresată celui care trebuia să facă plata sumei înscrisă în ea și pe o altă piață, nefiind chestiunea promisiuni de plată. Se motiva că nu era nevoie de intervenția notarului pentru valabilitatea sa⁹. La aceeași concluzie s-a ajuns în doctrină și pe baza considerației că scrisorile de afaceri ce interveneau între comercianți și corespondenții lor din alte țări ar sta la originea cambiei. Cambia ar fi fost cuprinsă în aceste scrisori sub forma unui mandat sau aviz de încasare, care mandat s-a redactat ulterior separat, bucurându-se de forță executorie, posesorul lui putându-se îndrepta conform uzurilor comerciale, împotriva semnatarilor.

Dacă astfel s-a constituit la nivelul relațiilor comerciale conceptul de schimbă, devine importantă observarea consacrării sale la nivel legislativ, deoarece *facta sine jura* sau relația socială cu conținut juridic care nu dobândește recunoaștere normativă nu poate spera către o justă soluționare în sistemul nostru de drept, în care legea scrisă constituie singurul izvor de drept.

Cambia a fost creată pentru a rezolva problemele circulației monetare pe alte piețe, aflate de multe ori dincolo de granițele teritoriale statale. Existența unor diferențe între uzurile practicate în diferite state și uneori chiar între piețele interne ale aceluiași stat au impus nevoia legiferării comerțului și a cambiei.

Evoluând în raport cu nevoile impuse de celeritatea și siguranța comerțului, cambia a fost fără îndoială la început o creație a practicii, care prin repetare și acceptare de către participanții la operațiunile cu monedă a constituit un uz comercial. În Italia, unde s-au descoperit primele exemplare de cambii din secolul al XII-lea, au apărut și

⁷ Sayous, *L'histoire universale de droit commercial*, Rev. Historique du droit française, 1833, p. 66 și urm. citat de D. Gălățescu-Pyk, p. 63-64 și 68-69.

⁸ Goldschmidt citat de D. Gălățescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I, p. 69-70.

⁹ Sayous, *op. cit.*, citat de D. Gălățescu-Pyk, *op. cit.*, vol I, p. 70-71.

primele încercări de colecționare a uzurilor în această materie, precum și primele lucrări doctrină¹⁰.

Între precedentele cutumiiare ale cambiei sunt de menționat după statutele comunelor italiene *Ordonanța din Barcelona* (1394), care instiua înscrierea refuzului de acceptare al trasului direct pe cambie, *Ordonanța din Bologna* (1569), *Cutumele din Anvers* (1578), *Statutele din Florența, Geneva și Ancona* (1588) și *Uzurile din Lagon*¹¹.

În Anglia cambia a fost uzitată cu reguli influențate de pe continent, de unde a fost primită, dar a fost recunoscută în dreptul englez abia la începutul secolului al XVII-lea, când cutuma comercială a fost încorporată în *common-law*. Cutuma comercială engleză a recunoscut inițial numai cambia externă (*outbound bill*), care putea fi utilizată de comercianții străini în raporturile cu englezii, dar mai târziu, a recunoscut în comerțul intern și *inlaw bill*, cambia internă care mai apoi putea fi folosită de orice persoană și nu doar de comercianți¹².

La început legiferarea s-a făcut prin ordonanțe¹³, care preluau normele deja fixate pe cale cutumiară, și introduceau uzurile pe cale de formare, în scop de unificare a lor în dreptul intern.

În Franța *L'ordonance du commerce de terre* intrată în vigoare în 1673 a fost primul act legislativ care a disciplinat cambia până la Codul comercial din 1807, și a servit ca izvor de inspirație *Ordonanței de la Bilbao* din 1737 aplicabilă timp de 150 de ani comerțului din Spania și coloniilor sale.

În Italia, până în secolul al XVIII-lea s-au aplicat legile statutare, apoi contribuții regale (1723 și 1770) sau reglementări ducale (1782), până când în urma victoriilor napoleoniene a fost introdusă în mare parte legislația franceză.

În Confederația Germană a secolelor XVII-XVIII doctrinari¹⁴, reevaluând concepțiile privind cambia, au pregătit terenul intervenției legislative, care a avut rolul unei unificări a celor 56 de reglementări existente în ordonanțe asupra cambiei de la Leiptzig din 1848, recunoscută în 1849 de toate statele confederației și reexaminată în 1857 cu ocazia discutării proiectului de cod comercial.

În Anglia, statutele acceptate de *common-law* și deciziile judecătorești în materie de cambie au subzistat până la prima consacrare legislativă a unor chestiuni privind biletul la ordin după 1/02 și prin *Bill of Exchange Act* din 1882.

La noi în țară¹⁵, s-a susținut că primele polițe ar fi apărut în Muntenia și Moldova între 1777 și 1780, însă este certă utilizarea lor la începutul sec. XIX sub influența austro-germană. Prima reglementare a constituit-o capitolul XI din *Condica lui Caragea* de la 1817, iar ulterior în 1840 se introduce în Muntenia *Condica de comerț a Țării Românești*, tradusă după codul civil francez de la 1807 și extinsă după unirea principatelor din 1859 și în Moldova.

¹⁰ A se vedea E. Cristoforeanu, *op. cit.*, vol. I, p. 39.

¹¹ A se vedea D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I.

¹² A se vedea D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I., p. 85-88.

¹³ A se vedea D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I., p. 88-90.

¹⁴ Între cei mai de seamă trebuie amintiți Heineckens și Einert care au afirmat caracterul literal al legislațiilor cambiale, precum și caracterul negociabil al titlului cambial construind o teorie contrară celei franceze; a se vedea D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I., p. 92-94.

¹⁵ A se vedea M. Hacman *op. cit.*, vol. II, p. 425-427.

Epocii ordonanțelor i-a urmat codificarea din rațiuni de unificare legislativă internă a comerțului și deci a cambiei.

Primul cod este cel francez de la 1807, care după ce preluase dispozițiile ordonanței de la 1673, a fost unificat în 1894 și 1922 în materia dreptului cambial.

Sistemul codului francez, a fost preluat de Codul comercial italian de la 1865 precum și în codurile belgian, olandez și spaniol.

Cel mai evoluat sistem, cel german, continua ordonanța cambială din 1848, modificată prin *Novelele de la Nürnberg* din 1857 și devenită lege a imperiului în 1871, a apropiat cambia de hârtia monedă a comercianților fără a o asimila, îndeosebi după novela din 1908 privind protestul, care a exercitat o influență covârșitoare asupra legislațiilor bazate pe sistemul codului francez încât concepția sa a fost preluată de legislatorul italian prin Codul comercial de la 1883, care a stat la baza Codului comercial român de la 1887, realizându-se astfel o reșezare a instituției sub influența sa primară.

Legea engleză de la 1882 nu mai condiționează valabilitatea cambiei de mențiunea obligatorie a cauzei (consideration), se apropie de sistemul german al obligației cambiale abstracte. Așadar, în Europa, legile cambiale se reduceau până la începutul secolului la două tipuri: francez și italo-german.

Lucrările de codificare internă din statele continentului în secolul trecut au constituit un prim pas necesar în realizarea unificării reglementării cambiale, impusă de nevoile intensificării și internaționalizării comerțului.

Asociațiile, instituțiile și cercurile interesate în înfăptuirea unificării au desfășurat o activitate intensă de pregătire prin conferințe, studii și cercetări, a convocării unei conferințe internaționale având ca scop întocmirea unei convenții internaționale încă din 1863. O astfel de lege¹⁶ adoptată sub auspiciile Ligii Națiunilor de Conferința Internațională de la Geneva din 7 iunie 1930 la care au aderat 32 de state, a realizat un compromis între sistemele cambiale francez și german și a constituit pasul decisiv în uniformizarea reală și completă a reglementării cambiale¹⁷.

Codul comercial român de la 10 Mai 1887, a reprodus Codul italian de la 1883. Eliminând caracterul executoriu al cambiei și punând la dispoziția creditorilor cambiali o acțiune specială, legiuitorul paraliza pe cale procesuală eficacitatea cambiei în paguba creditului comercial. Această eroare legislativă a fost înlăturată prin Legea nr. 58 din 1 Mai 1934, asupra cambiei și biletului la ordin¹⁸, care a constituit în același timp în contextul Legii Uniforme de la Geneva o lege de unificare cambială pe teritoriul reunit, în care funcționau patru reglementări¹⁹.

¹⁶ "National Association for the Promotion of Social Science" a avut această inițiativă încurajată de "Association for the Reform and Codification of the Law of Nations" care a determinat consfățuirea de la 1876 de la Bremen, unde prin cele 27 de reguli s-au fixat principiile normelor de bază ale Legii Uniforme, întocmit la Congresele de la München 1882 și Bruxelles 1885 (zădărnici de neînțelegerile participanților), a fost urmat de conferințele de la Haga din 1910 și 1912, zădărnici la rândul său de război.

¹⁷ A se vedea pentru dezvoltări: D. Gălășescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I, p. 99-121; E. Cristoforeanu, *op. cit.*, vol. I, p. 41-44.

¹⁸ Publicată în Monitorul Oficial nr. 100 din 1 Mai 1934 și modificată prin ordonanța nr. 11/1993 publicată în Monitorul Oficial nr. 201 din 23 August 1993 aprobată prin Legea nr. 83/1994 publicată în Monitorul Oficial nr. 292 din 14 Octombrie 1994.

¹⁹ A se vedea E. Cristoforeanu, *op. cit.*, p. 45-46.

Legea de al 1 Mai 1934 a fost o traducere a decretului lege italian din 14 decembrie 1933, care a pus în executare Legea Uniformă de la Geneva. Ea a fost criticată în doctrină, dar a constituit și o lege reformatoare a creditului în condițiile în care legile excepționale postbelice l-au zdruncinat prin ocrotirea și încurajarea debitorilor în nerespectarea obligațiilor comerciale²⁰.

²⁰ Pentru critica acestor traduceri și a modificărilor inexplicabile în doctrină a se vedea: D. Gălașescu-Pyk, *op. cit.*, vol. I, p. 134-142.